

Thánh ca Phụng vụ, một cuộc trở về nguồn

PHA THĂNG

Cội nguồn của Thánh ca Phụng vụ là Bình ca (cantus planus) (1). Cội nguồn của Bình ca là Bài ca Xuất hành của ông Môisen (2).

Trên chuyến xe từ thành phố về họ đạo của mình, cha sở ngồi cạnh một người đàn ông ngoài 40 tuổi. Trò chuyện mới chỉ năm ba câu thôi mà cả hai đã trở nên thân tình tưởng chừng như hai người đàn ông này quen nhau đã lâu.

Câu chuyện đi từ những đề tài dân dã sang những đề tài chuyên biệt của những người có trình độ chuyên môn... cho nên khi nói về âm nhạc, người đàn ông phê bình:

- Nhà thờ không có loại âm nhạc riêng cho mình hay sao?

Cha sở đáp:

- Có chứ! Nhưng vì không ai bày cho nên Công giáo Việt Nam vẫn cứ dùng loại âm nhạc đời... gọi là “xài tạm”.

Người đàn ông nói:

- Loại âm nhạc ấy hẳn phải hay lắm cho nên khó thực hiện tại xứ mình; loại âm nhạc đời dễ làm, dễ đến độ “ngó sơ qua” là làm được ngay nên người ta đua nhau làm.

Cha sở gật đầu:

- Anh nói quá đúng đi! Cho nên hiện nay Công giáo chúng tôi đang cố gắng học hỏi và tập luyện dùng loại âm nhạc riêng của nhà thờ.

Người đàn ông tò mò nhưng cũng vẫn rất ý tứ hỏi:

- Phiền anh... có thể... hát thử tôi nghe một chút để biết qua loại âm nhạc ấy... được không ạ?

Cha sở cười trả lời:

- Xin lỗi anh thôi! Chắc là không được! Vì để hát loại âm nhạc này, phải hát quần chúng mới nghe ra (3)

Người đàn ông bỡ ngỡ:

- Ô! Có thể chứ! Đó mới chính là loại âm nhạc đặc biệt, loại âm nhạc dành riêng, loại âm nhạc không để giải trí, không thể muốn hát ở đâu là hát. Tôi hiểu rồi! Khâm phục thật! Như vậy loại âm nhạc đang hát trong các nhà thờ thì sao?

Cha sở nói:

- Đó là giải pháp tình thế. Nhưng rồi người ta dần dần sẽ trở về nguồn.

Người đàn ông gật đầu:

- Phải! Tôi hiểu rồi.

---

(1) Bình ca là những bài ca hát bằng bằng, bình bình, bình lặng, không lên bổng xuống trầm nhiều quá để tai nghe có cảm giác thư thái và dịu êm cho tâm hồn mà cầu nguyện không lo ra chia trí. Bình ca trải qua 3 giai đoạn:

a. Giai đoạn I: Hát mỗi chữ có nhiều vần, nhưng mỗi vần chỉ hát có một dấu

nhạc. Ví dụ: chữ “Deus” (Thiên Chúa), chữ “De” hát một dấu nhạc, chữ “us” hát một dấu nhạc; quá lăm một vắn 2 hay 3 dấu nhạc, nhưng hiếm. Do đó Bình ca còn được hiểu là loại âm nhạc 1 bè, không hòa âm lẫn đối âm, cứ bình bình và đơn giản; tất cả toát lên sự cầu nguyện chí thành.

- b. Giai đoạn II: Hát mỗi vắn rất nhiều dấu nhạc. Ví dụ: chữ “Deus”, thì chữ “De” hát có đến năm bảy dấu nhạc, chữ “us” cũng năm bảy dấu nhạc. Do các nghi lễ trong phụng vụ thời này kéo dài rình rang, nên Bình ca được Đức Thánh Giáo hoàng Gregorius Cả cải tiến cho tương thích; Bình ca lúc này được gọi là Ca điệu Gregorianus.
- c. Giai đoạn III: Hát mỗi vắn một dấu nhạc trở lại đúng giai đoạn I. Sau Công đồng Vaticanô II, Giáo hội đưa Bình ca trở lại giai đoạn đầu, quyển “Sách Hát Đơn Giản” (Graduale simplex) là một dấu hiệu của sự trở về tính chân chất tĩnh lặng của Bình ca nguyên thủy.

(2) Khi dân Israel bước lên khỏi Biển Đỏ trong tâm trạng bàng hoàng (sốc nặng) vì được Thiên Chúa “cứu khỏi một bàn thua trông thấy”, lại được cứu và được chứng kiến phép lạ thuộc loại “siêu khủng” (biển mở ra một hẻm lối đi, rồi đổ ập lại để chìm chết quân thù) trông vừa kỳ vĩ vừa hãi hùng... toàn dân bỗng bộc phát “xuất khẩu thành thơ” thế là bài hát Xuất hành được ra đời. Trong cơn xuất khẩu thành bài hát ấy, một người cất giọng kể lễ sự kiện, kể lễ tình thương của Chúa v.v... toàn dân hò reo hò đáp lại bằng một câu gì đó ngắn gọn ví dụ như “Alleluia”, “ hay “Chúng con chúc tụng Chúa” v.v... giống như người Việt Nam chúng ta không cần tập hát trước, mà chỉ cần nghe nhau rồi cùng hát câu “A li hò lơ”, “Hò lơ, hó lơ, lắng tai nghe, chúng ta đây hò lơ” trong những lần cùng ngồi xe đi xuất du vui vẻ vậy; dân Israel vừa đi vừa hát mãi như vậy không muốn dừng. Bài hát Xuất hành, lối hát Xuất hành, hình thể hát Xuất hành do bộc phát ấy chính là tiền thân của các bài hát và hình thể Đối ca (antiphona), Đáp ca (responsorium), Ca tiếp liên (sequentia) v.v... của Bình ca (Thánh ca Phụng vụ đang mô phỏng theo); bài hát toàn dân (sáng tác cho mọi người), lối hát toàn dân (hát đối đáp), hình thể hát cộng đoàn (với 2 phần tương phản) và cũng là kiểu hát rất thông minh dựa trên dấu trụ (hát nguyên vắn mọi bản vắn có sẵn) là đặc trưng của thánh ca Công giáo dùng để hát trong phụng vụ từ ngàn xưa đến nay.

(3) Để được gọi là “một buổi hát Thánh ca Phụng vụ thành công”, thì cả cộng đoàn phải cất tiếng hát âm ỹ vang rền. Do đó, vai trò của Ca trưởng Cộng đoàn (animateur liturgique) vô cùng quan trọng trong văn hóa hát Thánh ca Phụng vụ; quan trọng đến nỗi vị Ca trưởng Cộng đoàn là người điều phối tổng quát một buổi hát Thánh ca Phụng vụ. Nói như vậy để thấy Thánh ca Phụng vụ là văn hóa hát quần chúng.